

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
e-ISSN:2458-9624

Cilt: 8 Sayı: 1 Sayfa Aralığı: 75-87 e-ISSN: 2458-9624 DOI: 10.51725/etad.853822

RESEARCH

Open Access

ARAŞTIRMA

Açık Erişim

Türkiye’de Çocuklara Yönelik Sivil Toplum Kuruluşları: Dernekler Non-Governmental Organizations for Children in Turkey: Associations

Hurşide Kübra Özkan Kunduracı, Kevser Tozduman Yaralı

ÖZ

Bu çalışmada, Türkiye’de çocuklara yönelik faaliyet gösteren derneklerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma nitel modelde olup durum deseni şeklinde tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu 108 dernek oluşturmuştur. Araştırmadaki veriler, doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler ise, doküman analizi ve içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda, Türkiye’de çocuklara yönelik kurulan derneklerin en fazla Marmara Bölgesinde en az ise Doğu Anadolu Bölgesinde bulunduğu tespit edilmiştir. Türkiye’de çocuklara yönelik en fazla derneğin 2011-2015 yılları arasında kurulmuş olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, çocuklara yönelik faaliyet gösteren derneklerin en fazla çocuk ve aile eğitimi ile yardımlaşma ve dayanışma alanında faal olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yazar Bilgileri

H. Kübra Özkan Kunduracı
Arş. Gör. Dr., Gazi Üniversitesi,
Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Çocuk Gelişimi Bölümü,
Ankara, Türkiye
hursidekubra@gmail.com

Kevser Tozduman Yaralı

Dr. Öğr. Üyesi, Aydın Adnan
Menderes Üniversitesi, Çocuk
Gelişimi Bölümü, Aydın,
Türkiye
ktyarali@adu.edu.tr

ABSTRACT

In this study, we aimed to investigate the associations holding activities for children in Turkey. The study was designed through a qualitative approach using case study design. The study group of the research consisted of 108 associations. The data in the study were collected through document review and semi-structured interview form. The data obtained were analyzed using document analysis and content analysis method. As a result, the most number of associations for children were found to be based in the Marmara Region of Turkey, and the least in the Eastern Anatolia Region. The highest number of associations for children in Turkey were found to have been established 2011-2015 year. Also, it was observed that the associations that operate for children are mostly active in the field of child and family education, cooperation and solidarity.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Sivil toplum
Dernekler
Çocuk hakları

Keywords

Civil society
Associations
Children's rights

Makale Geçmişi

Geliş: 04/01/2021

Düzeltilme: 15/03/2021

Kabul: 30/03/2021

Atıf için: Özkan-Kunduracı, H.K. ve Tozduman-Yaralı, K. (2021). Türkiye’de çocuklara yönelik sivil toplum kuruluşları: Dernekler. *JRES*, 8(1), 75-87. <https://doi.org/10.51725/etad.853822>

Etik Bildirim: Dergi editörlüğü etik kurul onayı ibraz zorunluluğuna ilişkin kararı 13.02.2021 tarihinde almıştır. Bu çalışma dergiye belirtilen tarihten önce gönderildiğinden etik kurul onayı talep edilmemiştir.

Giriş

Sivil toplum kuruluşları (STK), devletin resmi olarak ulaşamadığı sosyal ve siyasal sorunlara getirdikleri çözüm önerileri veya devletin üzerinden kısmi olarak aldıkları yükler yoluyla dolaylı bir şekilde devletin sosyal denge ve refah düzeyinin artırılmasına katkı sağlayan, belirli bir amaç doğrultusunda bireylerin bir araya gelerek örgütlendiği bağımsız birlik olarak tanımlanır (Demirci, 2014; Kurt ve Taş, 2015). STK'lar oluşum biçimleri, organizasyon yapıları, sundukları hizmetler, kapasiteleri, süreklilik dereceleri, faaliyetlerinin yayılım alanları bakımından birbirlerinden farklılıklar gösterirler. Bununla birlikte STK'ların, kâr veya kazanç için faaliyet göstermemeleri, siyasal iktidar karşısında bağımsız ve özerk olmaları, gönüllülük esasına dayanmaları, belirli bir vizyona ve ideale sahip olmaları gibi temel özellikleri bulunur (Akın ve Erdem, 2004; Tekeli, 2017). STK'lar, amaçları doğrultusunda faaliyetlerde bulunmakla birlikte genellikle hedefleri kendileriyle sınırlı değildir. İşsizlik, yoksulluk, insan hakları, göç, çarpık kentleşme, çevre kirliliği ve sorunları, sağlık, bağımlılık, eğitim, barış, sosyal refah, gelişmekte olan ülkelere yardım gibi çeşitli toplumsal konularda da faaliyet gösterirler. STK'lar faaliyet gösterdikleri konularda toplumu oluşturan üyelerin görüş ve isteklerini dile getirirler, kampanyalar ve çeşitli etkinliklerle gündem oluştururlar (Aslan ve Kaya, 2004). Toplumun en savunmasız kesimlerine ulaşmaya çalışır ve refah düzeyinin artırılmasına katkı sağlarlar. Örneğin, STK'lar eğitim fırsatlarının toplumun dezavantajlı gruplarındaki çocuklara ulaşmasını sağlamak için önemli bir rol oynarlar. Birçok sivil toplum kuruluşu eğitim fırsatları sağlamak ve bireylerin daha iyi bir yaşam sürmeleri için çocuklara yönelik çalışmalar yapmaktadır (Bordoloi, Kumar ve Bordoloi, 2017; Doftori, 2004).

Demokratik sistemin önemli öğelerinden olan STK'ların ülkemizdeki gelişimine göz atıldığında, tarihten bugüne toplumun gelişiminde önemli roller üstlendikleri görülmektedir. Türkiye'de dernekler, vakıflar, sendikalar ilk akla gelen sivil toplum kuruluşları olmakla beraber; konfederasyonlar, işveren kuruluşları, profesyonel federasyonlar, meslek kuruluşları, birlikler, odalar, yerel birlikler, kooperatifler ve medya gibi tüzel kuruluşlar da STK olarak kabul edilmektedir (Öztürk ve Şahin, 2008; Talas, 2011). Türkiye'deki STK'ların yasal çerçevesinde ise dernekler ile vakıflar ortaya çıkmaktadır. Vakıflar, tüzel veya gerçek kişilerin yeterli mal ve hakları sürekli ve belirli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal toplulukları olarak tanımlanmaktadır (Türk Medeni Kanunu, 2001). Dernekler ise, kazanç paylaşma dışında, belirli bir ortak gayeyi gerçekleştirmek üzere en az yedi gerçek veya tüzel kişinin oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarını ifade etmektedir (Dernekler Kanunu, 2004). Dernekler, bireylerin tek başına gerçekleştiremeyecekleri amaçlarını uzun vadeli bir süreçte gerçekleştirebilmek için örgütlenme ihtiyacı hissetmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Gönüllülük esasına dayalı olarak faaliyette bulunan, toplum için yararlı ve öncü çalışmalarda bulunan derneklerin çoğunun sosyal ve hayır amaçlı kurulduğu belirlenmiştir (Arslan, 2001; Yatkin, 2013). Ancak diğer birçok sivil toplum kuruluşu gibi dernekler de çalışma alanlarında çeşitli sorun ve engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Derneklerin hizmet verebilmeleri için düzenli maddi kaynaklara ihtiyaçları vardır. Birçok derneğin maddi kaynakları çok sınırlıdır ve gerçekleştirmeyi planladıkları çalışmalar için maddi destek bulmaya çalışırlar. Dernekler maddi destek bulamamanın yanı sıra, düzenlenen etkinliklere yetersiz katılım ve gönüllü bireylere ulaşma sıkıntısı da yaşarlar. Türkiye'de bulunan dernek ve vakıflar başta olmak üzere sivil toplum örgütlerinin ve bunlara üye olanların sayılarına bakıldığında, gelişmiş ülkelerdeki durumun aksine, oranların oldukça düşük olduğu görülmektedir (Sezik, 2019). Oysaki derneklerin sayısı ne kadar fazla, ilgileri ve çıkarları doğrultusunda üyeleri ne kadar çok sayıda olursa demokratik dengelerin sağlanması ve kamu yararının

gerçekleşmesi daha kolay olur. Bu kuruluşlar ancak toplumla bütünleşerek problemlere çözüm bulabilir ve uluslararası bir güç hâline gelebilir (Kurt ve Taş, 2015; Sarıca, 2019).

Günümüzde Türkiye’deki faal derneklerin sayısı T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün resmi internet sayfasındaki verilere göre 121.675’tir. Türkiye’deki derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımı incelendiğinde 21 faaliyet alanı olduğu belirlenmiştir. Buna göre derneklerin en fazla “Mesleki ve Dayanışma Dernekleri” faaliyet alanında örgütlendikleri görülmüştür. Bunu sırası ile “Spor ve Spor İle İlgili Dernekler”, “Dini Hizmet Gerçekleştirmeye Yönelik Dernekler”, “Eğitim Araştırma Dernekleri”, “Kültür, Sanat ve Turizm Dernekleri” takip etmektedir. Derneklerdeki örgütlenmenin en az olduğu alan ise çocuklar tarafından kurulması öngörülmüş olan “Çocuk Dernekleri” ve bunu takip eden “Yaşlı ve Çocuklara Yönelik Dernekler” dir (T.C. İçişleri Bakanlığı STİGM, 2020). Türkiye’de yaşayan çocuk nüfusunun 2019 yılı sonu itibarıyla 22 milyon 876 bin 798 olduğu belirtilmektedir (TÜİK, 2019). Nitekim Türkiye’deki toplam nüfusun %27,5’ni oluşturan çocuklar çeşitli sorunlar ve hak ihlalleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Türkiye’de yaşayan çocukların; çocuk hakları alanında sorunlar yaşadıklarını, eğitim, sağlık, beslenme, bakım ve korunma haklarından yararlanamadıklarını (Karakaş ve Çevik, 2016), kötü ve ağır şartlar altında çalışan çocuk işçilerin olduğunu (Lordoğlu ve Aslan, 2018), erken yaşta çocukların evlendirildiklerini (Kıran, 2017), suça sürüklendiklerini ve suç mağduru olmak zorunda bırakıldıklarını (Karataş ve Mavili, 2019) ortaya koyan çok sayıda rapor ve çalışma bulunmaktadır (UNICEF, 2020). Ülkemizin karmaşık toplumsal yapısının ortaya çıkarttığı bu sorunlar çocukları ve gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Karatay, 2019; Mamur-Işıkçı, 2019; Yentürk, Beyazova ve Durmuş, 2013). Bu bağlamda, çocukların yaşadıkları bu sorunların çözümü için devletin ve toplumdaki kişilerin ortaklaşa çalışması ve çeşitli çözüm önerileri getirmesi gerekmektedir. Bu çalışmaların gerçekleştirilmesinde çocuklara yönelik kurulan sivil toplum kuruluşlarına da önemli roller düşmektedir. Araştırmacılar toplumun çocuklara bakış açısının, onlara sağlanacak hizmetleri etkileyecek derecede önemli olduğunu belirtmektedirler (James ve James, 2012; Mayall, 2000; Punch, 2003; Sorin, 2005). Çocukların korunmasına dair temel yasal belge olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede 3. madde çerçevesinde “Çocuğu etkileyen tüm faaliyetlerde çocuğun yüksek yararının temel düşünce olması”; 6. madde çerçevesinde ise “Taraf Devletlerin her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul etmesi ve çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı göstermesi” çocuğun yüksek yararının gözetilmesinin bir yükümlülük olarak kabul edildiğini vurgulamaktadır (Akyüz, 2012). Çocuk haklarına yönelik yapılan araştırmalar ise, çocukların farklı mecralarda (medya vb.) çeşitli risklerle karşı karşıya olduklarını (Akyüz, 2012; Sırakaya ve Seferoğlu, 2018); farklı ortamlarda (ev, okul, sınıf ortamı vb.) sahip oldukları hakları tam anlamıyla kullanamadıklarını göstermektedir (Tozduman-Yaralı ve Güngör-Aytar, 2017). Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni imzalayan devletlerin, üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirip getirmediğini ve bu konudaki ilerlemeleri incelemek amacıyla kurulan Çocuk Hakları Komitesi, az sayıda hükümetin, STK’ları çocuk hakları konusunda çalışmaya teşvik ettiğini belirtmektedir (Polonko ve Lombardo, 2015). Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, günümüzde Türkiye’deki derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımının en azını çocuk ve çocuklara yönelik derneklerin oluşturması, üzerinde düşünülmesi ve araştırması gereken bir konudur. Bu bağlamda yapılan bu çalışmada, Türkiye’de çocuklara yönelik faaliyet gösteren derneklerin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlara yanıt aranmıştır.

1. Türkiye’de çocuklara yönelik derneklerin bölgesel dağılımları nasıldır?
2. Türkiye’de çocuklara yönelik dernekler hangi yıllar arasında kurulmuştur?
3. Türkiye’de çocuklara yönelik derneklerin kuruluş amaçları nelerdir?

4. Türkiye’de çocuklara yönelik derneklerin faaliyet alanları nelerdir?
5. Türkiye’de çocuklara yönelik derneklerin bünyesinde hangi meslek elemanları bulunmaktadır?

Yöntem

Araştırma Modeli

Türkiye’de çocuklara yönelik faaliyet gösteren derneklerin incelenmesine yönelik yapılan bu araştırmanın modeli nitel modelde, durum deseni şeklinde tasarlanmıştır. Durum deseni çalışmaları, araştırmacının bir durumu, programı, olayı, süreci, bir kişiyi veya kişileri derinlemesine incelediği araştırma desenidir (Glesne, 2015; Merriam, 2013). Bu çalışmada Türkiye’de çocuklara yönelik faaliyet gösteren derneklere odaklanılmıştır. Nitel durum çalışmalarında veriler; derinlemesine yapılan görüşmeler, gözlemler ve yazılı dokümanlar gibi birçok yolla toplanır. Bu çalışmadaki veriler de doküman incelemesi ve görüşme tekniği yoluyla toplanmıştır (Patton, 2014). Durum çalışması yaparken izlenen aşamalar şöyledir: Araştırma sorularının geliştirilmesi, araştırmanın alt problemlerinin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması, çalışılacak durumun belirlenmesi, araştırmaya katılacak bireylerin seçimi, verilerin toplanması ve toplanan verinin alt problemlerle ilişkilendirilmesi, verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması ve durum çalışmasının raporlaştırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Yapılan bu araştırmada da bu sıralama izlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırma kapsamında incelenen çocuklara yönelik dernek isimlerine T.C. İçişleri Bakanlığı Türkiye Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün (STİGM) resmi internet adresinden ulaşılmıştır. Çalışma grubuna dâhil edilecek derneklerin belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubunu oluşturmak için öncelikle Türkiye’de çocuklara yönelik faaliyet gösteren bütün dernekler listelenmiştir. Bu derneklerin seçiminde; dernek isimlerinin içinde veya açıklamasında çocuk sözcüğünün geçmesi, derneklerin çocuk fonu dâhilinde desteklenmesi, dernek tüzüklerindeki faaliyetlerini çocuklara yönelten dernek olması kriterleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda bu ölçütleri karşılayan 236 dernek belirlenmiştir. Bu derneklere ilişkin iletişim, kuruluş amaçları, kuruluş yılları gibi bazı temel bilgiler derneklerin web adresleri üzerinden elde edildikten sonra (Bazı derneklerin bu bilgilerine web üzerinden ulaşılamamıştır.) telefon yoluyla görüşmeler yapılmış ve bunun sonucunda çalışmaya gönüllü katılmak isteyen 108 dernek yetkilisi belirlenmiştir. Böylelikle çalışma grubunu 108 dernek ve yetkilisi oluşturmuştur.

Etik Bildirim

Dergi editörlüğü etik kurul onayı ibraz zorunluluğuna ilişkin kararı 13.02.2021 tarihinde almıştır. Bu çalışma dergiye belirtilen tarihten önce gönderildiğinden etik kurul onayı talep edilmemiştir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler, doküman incelemesi ve görüşme yöntemi yoluyla toplanmıştır. İlk olarak derneklere ilişkin bilgilere ulaşmak için doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Bunun için derneklerin web sayfaları kullanılmış, derneklere yönelik “Kaç yılında kuruldu? Kuruluş amacı nedir? İletişim bilgileri nelerdir?” gibi genel bilgilere ulaşılmıştır. Daha sonra da doküman incelemesinde elde edilen iletişim bilgileriyle, belirlenen derneklere yetkililerle görüşme yapılmıştır. Bu çalışmada araştırmacılara konuyla ilgili olabilecek başka soruların sorulmasına esneklik sağlayan, ilgili alanda

derinlemesine bilgi sağlama fırsatı veren yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır (Büyüköztürk, vd., 2013; Merriam, 2013). Bu araştırmadaki yarı yapılandırılmış görüşmenin amacı, ülkemizde çocuklara yönelik faaliyet gösteren dernekleri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda yarı yapılandırılmış görüşme formu geliştirilmiştir. Görüşme formunda; “Dernek hangi ilde bulunmaktadır? Dernek kaç yılında kurulmuştur? Derneğin kuruluş amacı nedir? Derneğin faaliyet alanları nelerdir? Dernek bünyesinde ne tür faaliyetler düzenlenmektedir? Dernek bünyesinde hangi meslek elemanları görev almaktadır?” gibi sorulara yer verilmiştir.

Veri Toplama Süreci

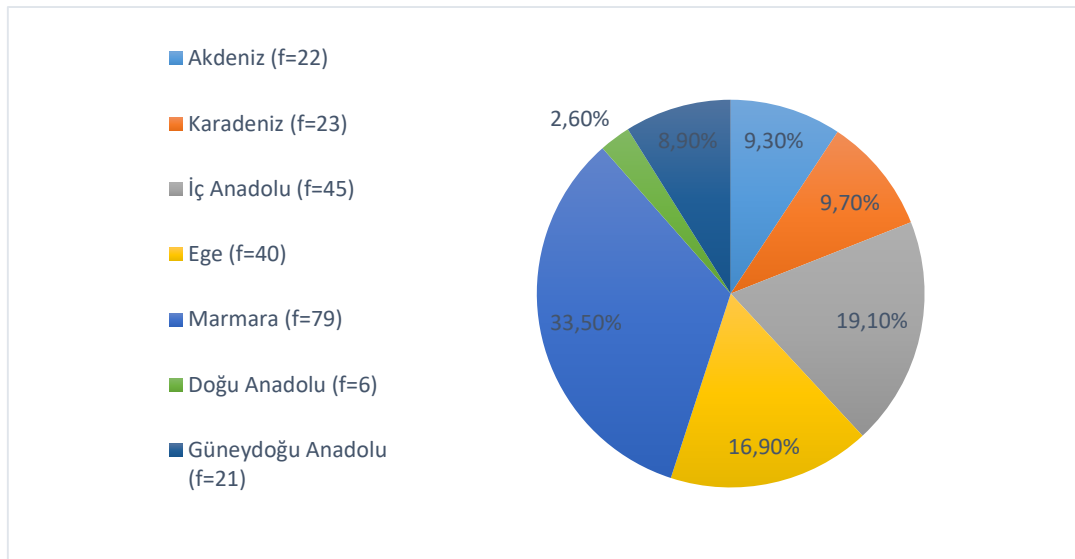
Araştırma süreci Covid-19 pandemi sürecine denk geldiği için derneklere ilişkin bilgiler derneklerin web adresleri üzerinden ve telefon görüşmeleri aracılığı ile toplanmıştır. Telefon görüşmesinde dernek yetkililerine, çalışmaya ilişkin bilgiler verilmiş ve çalışmaya gönüllü katılmak isteyen dernek yetkililerine mail yoluyla aydınlatılmış onam formu gönderilmiştir. İkinci görüşme için yetkililerden randevu alınmış ve belirlenen zamanda görüşmelerin gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Her görüşme yaklaşık 10-15 dakika sürmüştür. Süreç boyunca katılımcıların gönüllülük esasına göre hareket edilmiştir.

Veri Analizi

Bu araştırmada elde edilen veriler iki farklı yöntem kullanılarak çözümlenmiştir. İlk aşamada, derneklere ilişkin bilgiler, dernek sayıları ve bölgesel dağılımları doküman analizi yoluyla belirlenmiştir. İkinci aşamada dernek yetkilileri ile görüşmelerden elde edilen veriler ise içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizinde, birbirine benzeyen veriler belirli temalar çerçevesinde bir araya getirilir ve anlaşılır şekilde düzenlenerek analiz edilir (Merriam, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu kapsamda görüşmelerden elde edilen veriler kodlamalar şeklinde gruplandırılıp birbiriyle uyumlu olanlardan belirli kategoriler oluşturulmuştur. Bulgularda bu kategorilere ilişkin yüzdelik ve frekans değerlerine yer verilmiştir.

Bulgular

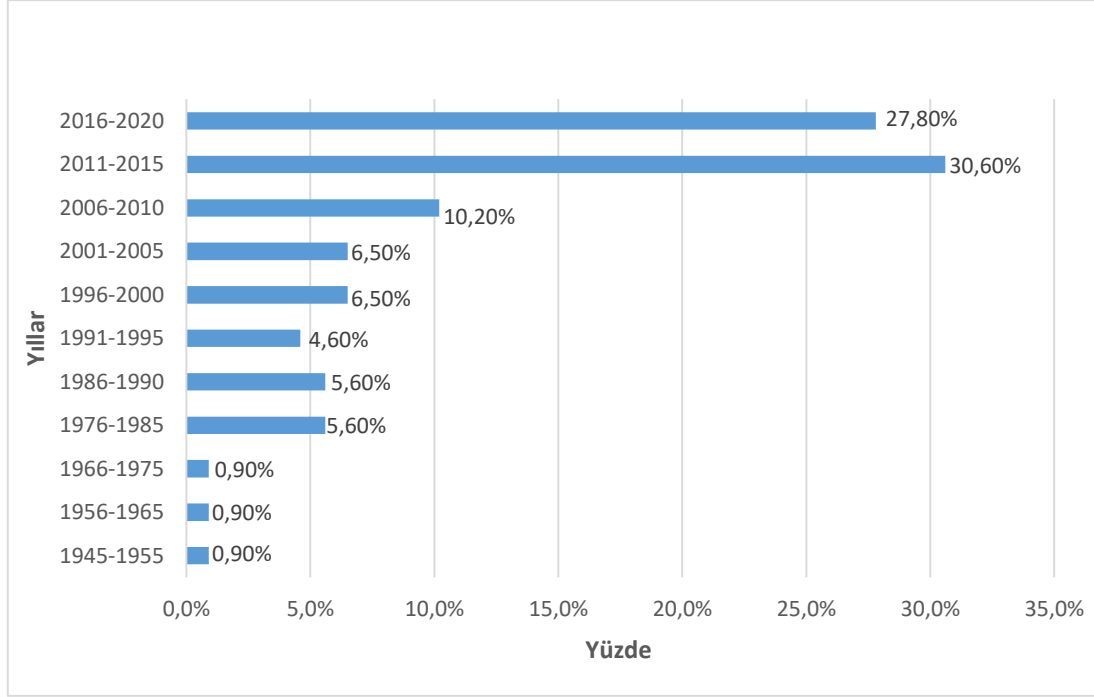
Bu bölümde araştırma kapsamında elde edilen bulgulara yer verilmektedir. Şekil 1’de ülkemizdeki çocuklara yönelik derneklerin bölgesel dağılımları verilmiştir.

Şekil 1. Türkiye’deki çocuklara yönelik derneklerin bölgesel dağılımı.

Şekil 1'e göre Türkiye'de bulunan çocuklara yönelik 236 dernekten %33,50'sinin (f=79) Marmara Bölgesinde, %19,10'unun (f=45) İç Anadolu Bölgesinde, %16,90'unun (f=40) Ege Bölgesinde, %9,70'inin (f=23) Karadeniz Bölgesinde, %9,30'unun (f=22) Akdeniz Bölgesinde %8,90'unun (f=21) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde ve %2,60'ının (f=6) Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu görülmektedir. Şekil 1'e göre Türkiye'deki çocuklara yönelik dernek sayısı en fazla Marmara Bölgesinde iken en az Doğu Anadolu Bölgesindedir.

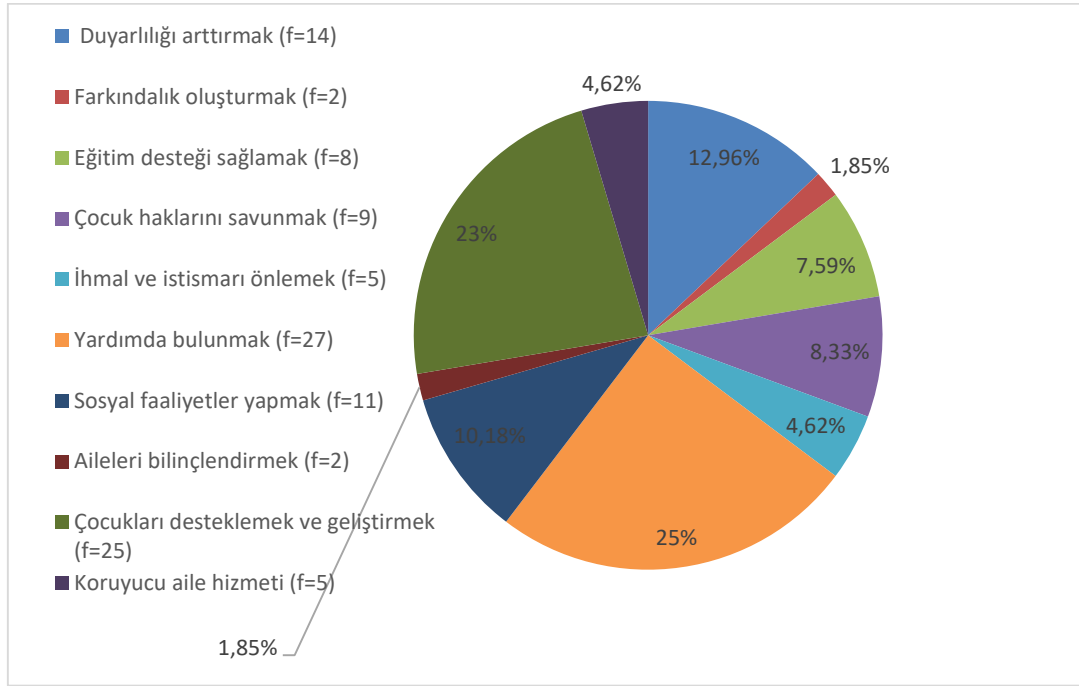
Şekil 2'de Türkiye'deki çocuklara yönelik derneklerin kaç yılları arasında kurulduklarına ilişkin oranlar verilmiştir.

Şekil 2. Türkiye'deki çocuklara yönelik derneklerin kuruluş yılları.

Şekil 2'de görüldüğü üzere araştırma kapsamında incelenen 108 dernekten %27,80'ni (f=30) 2016-2020 yılları, %30,60'ı (f=33) 2011-2015 yılları, %10,20'si (f=11) 2006-2010 yılları, % 6,50'si (f=7) 2001-2005 yılları, %6,50'si (f=7) 1996-2000 yılları, %4,60'ı (f=5) 1991-1995 yılları, % 5,60'ı (f=6) 1986-1990 yılları, %5,60'ı (f= 6) 1976-1985 yılları, %0,90'nu (f=1) 1966-1975 yılları, %0,90'nu (f=1) 1956-1965 yılları, %0,90'nu ise (f=1) 1945-1955 yılları arasında kurulmuştur. Şekil 2'ye göre Türkiye'de çocuklara yönelik en fazla derneğin 2011-2015 yılları arasında kurulmuş olduğu görülmektedir.

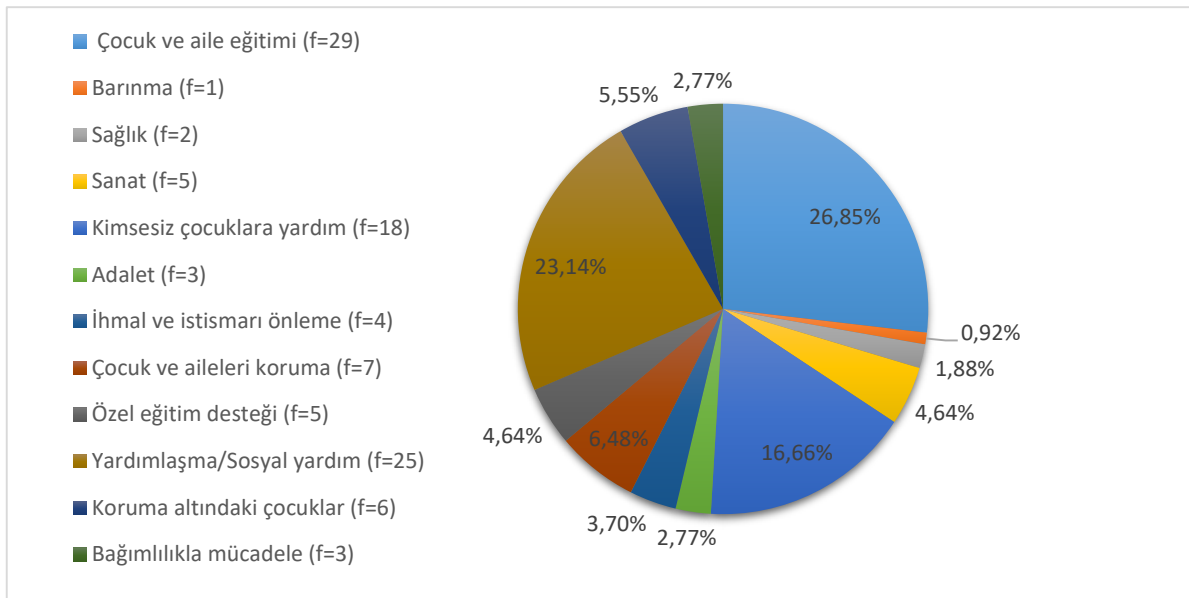
Şekil 3'te Türkiye'de çocuklara yönelik derneklerin kuruluş amaçlarına ilişkin oranlara yer verilmiştir.

Şekil 3. Türkiye'deki çocuklara yönelik derneklerin kuruluş amaçları.

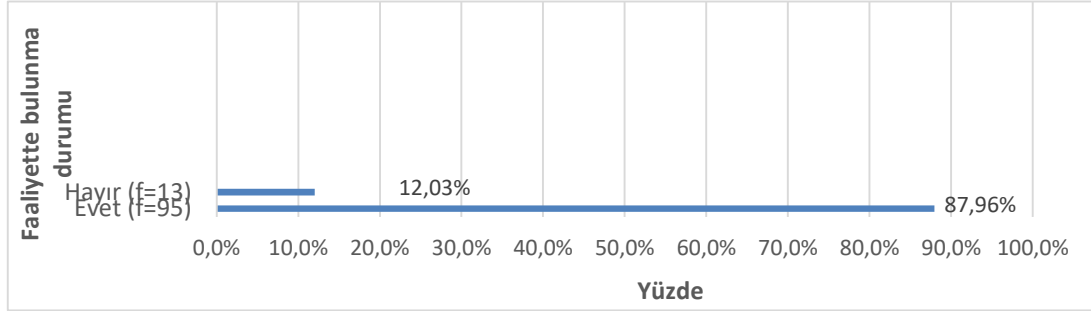
Şekil 3 incelendiğinde Türkiye'deki çocuklara yönelik derneklerin; %25'inin (f=27) yardımda bulunmak, %23'ünün (f=25) çocukları desteklemek ve geliştirmek, %12,96'sının (f=14) duyarlılığı arttırmak, %10,18'sinin (f=11) sosyal faaliyetler yapmak, %8,33'ünün (f=9) çocuk haklarını savunmak, %7,59'unun (f=8) eğitim desteği sağlamak, %4,62'sinin (f=5) ihmal ve istismarı önlemek, %4,62'sinin (f=5) koruyucu aile hizmeti vermek, %1,85'inin (f=2) farkındalık oluşturmak, % 1,85'nin (f=2) aileleri bilinçlendirmek amacıyla kurulduğu görülmektedir. Bu bulguya göre, Türkiye'de çocuklara yönelik derneklerin kuruluş amaçlarının çoğunlukla çocuklara yardımda bulunmak yönünde olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4'te Türkiye'deki çocuklara yönelik derneklerin faal olduğu alanlara ilişkin oranlar verilmiştir.

Şekil 4. Türkiye'deki çocuklara yönelik derneklerin faal olduğu alanlar.

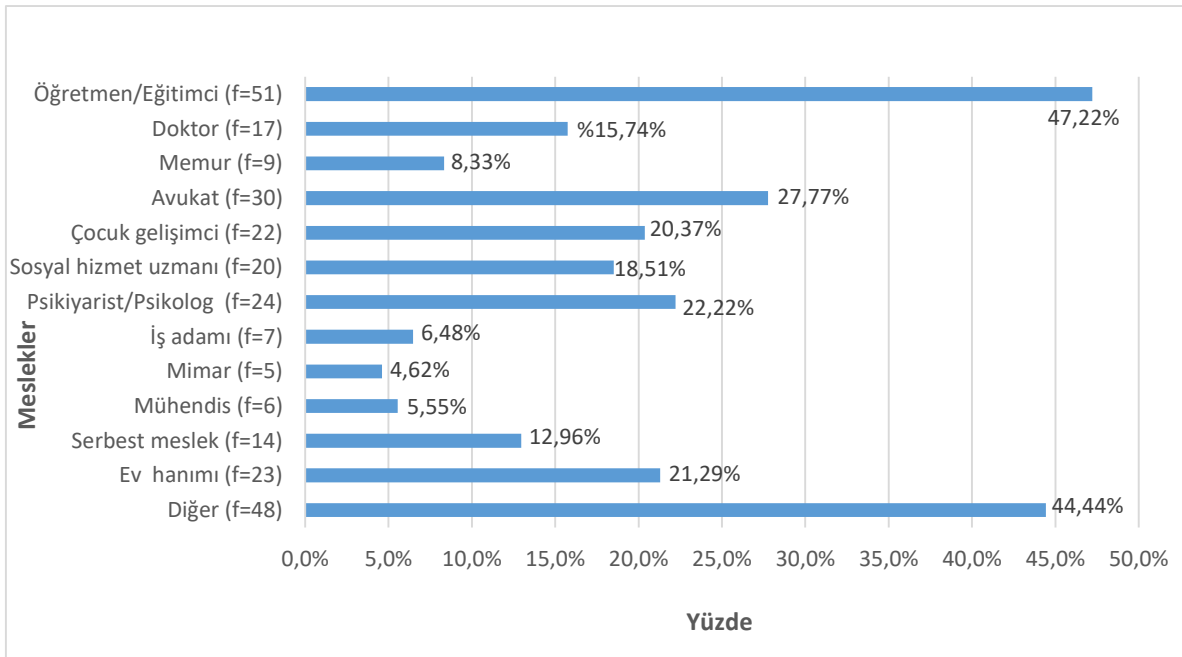
Şekil 4'te görüldüğü üzere Türkiye'de çocuklara yönelik derneklerin % 26,85'i (f=29) çocuk ve aile eğitimi, % 23,14'ü (f=25) yardımlaşma ve dayanışma, %16,66'sı (f=18) kimsesiz çocuklara yardım, % 6,48'i (f=7) çocuk ve aileleri koruma, %5,55'i (f=6) koruma altındaki çocuklar, %4,64'ü (f=5) sanat, %4,64'ü (f=5) özel eğitim desteği, % 3,70'i (f=4) ihmal ve istismarı önleme, %2,77'si (f=3) bağımlılıkla mücadele, % 2,77'si (f=3) adalet, % 1,88'i (f=2) sağlık, % 0,92'si (f=1) barınma alanlarında faaliyet göstermektedir. Şekil 4 incelendiğinde Türkiye'de çocuklara yönelik derneklerin en fazla çocuk ve aile eğitimi ile yardımlaşma ve dayanışma alanında faal olduğu belirlenmiştir. Türkiye'deki çocuklara yönelik faaliyet gösteren derneklere son bir yıl içinde derneğin çalışma amacına yönelik herhangi bir faaliyette bulunup bulunmadıkları ilişkin oranlar Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Türkiye'deki çocuklara yönelik derneklerin son bir yıl içinde faaliyette bulunma durumları.

Şekil 5'te görüldüğü gibi çocuklara yönelik derneklere son bir yıl içinde %87,96 (f=95) oranıyla faaliyette bulunulduğu, %12,03 (f=13) oranıyla ise faaliyette bulunulmadığı belirlenmiştir. Bu faaliyetlere bakıldığında bunların; köy okullarına yardım etmek, oyuncak kütüphanesi açmak, çocuklara burs vermek, özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlere yönelik seminer düzenlemek, ihtiyaç sahibi çocuklara kıyafet ve erzak yardımında bulunmak, köyde kütüphane açmak ve çocuklarla iletişim konusunda ebeveynlere yönelik seminer düzenlemek konularında olduğu belirlenmiştir.

Şekil 6'da Türkiye'de çocuklara yönelik derneklerin bünyesindeki meslek elemanlarına ilişkin oranlar verilmiştir.

Şekil 6. Türkiye'de çocuklara yönelik derneklerin bünyesindeki meslek elemanları.

Şekil 6 incelendiğinde Türkiye’de çocuklara yönelik derneklerin bünyesindeki meslek elemanlarından %47,22’sinin (f=51) öğretmen \ eğitimci, %27,77’sinin (f=30) avukat, %22,22’sinin (f=24) psikolog \ psikiyatr , % 21,29’unun (f=23) ev hanımı, % 20,37’sinin (f=22) çocuk gelişimci, %18,51’inin (f=20) sosyal hizmet uzmanı, %15,74’ünün (f=17) doktor, % 12,96’sının (f=14) serbest meslek, %8,33’ünün (f=9) memur, %6,48’inin (f=7) iş adamı, %5,55’inin (f=6) mühendis, %4,62’sinin (f=5) mimar olduğu görülmektedir. Şekil 5’e göre Türkiye’de çocuklara yönelik derneklerin bünyesinde bulunan en fazla meslek elemanının öğretmenler/eğitimciler olduğu belirlenmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Türkiye’de çocuklara yönelik faaliyet gösteren derneklerin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda derneklerin bölgesel dağılımları, hangi yıllar arasında kurulduğu, kuruluş amaçları, faaliyet alanları ve dernek bünyesinde hangi meslek elemanlarına yer verildiği incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye’deki çocuklara yönelik faaliyet gösteren dernekler belirlenmiş ve dernek yetkilileri ile görüşme yapılarak veriler elde edilmiştir. Araştırma sonucuna göre Türkiye’de çocuklara yönelik faaliyette bulunan derneklerin en fazla Marmara Bölgesinde bulunduğu, bu sırayı İç Anadolu ve Ege Bölgesinin izlediği belirlenmiştir. Bölgeler arasında en az dernek sayısının ise Doğu Anadolu Bölgesinde olduğu ve bu bölgeyi Güneydoğu Anadolu Bölgesinin izlediği belirlenmiştir. Nitekim bölgelerdeki dernek sayısının farklılık göstermesini sosyal ve kültürel yapı, ekonomik durum, eğitim seviyesi gibi unsurlar etkilemektedir. Yatkın (2013) çalışmasında, en çok derneğin Marmara Bölgesi’nde faaliyet gösterdiğini, en az örgütlenmenin olduğu bölgenin ise Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde olduğunu belirlemiştir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki dernek sayısının daha az olmasının nedenini, bölgelerdeki sosyal hayat düzeyi, ekonomik durum, aşırı göç, eğitimin durumu, bölgedeki örgütlü toplum bilincinin diğer bölgelere göre çok yavaş olması olarak belirtmiştir.

Çalışmada, çocuklara yönelik derneklerin sayısının 1976-1985 yılında artmaya başladığı, en fazla derneğin ise 2011-2015 yıllarında kurulduğu belirlenmiştir. Bu sonuç çocuklara yönelik derneklerin kurulmasına olan ilginin son yıllarda arttığını göstermektedir. Mamur- Işıkcı (2019) da çalışmasında, çocuklara yönelik kurulan derneklerin sayısının son yıllarda arttığını ve bu durumun 1980 sonrası dönemde hızlanan küreselleşme akımları çerçevesinde devlet yönetimi ve sosyal hizmetler alanında yaşanan değişimlerden kaynaklandığını belirtmiştir. Bu değişimlerden dolayı yönetimde STK’ların daha etkin olmasının ve çocuklara sağlanan sosyal hizmetlerin daha çok bu kuruluşlar tarafından yerine getirilmesinin öngörüldüğünü belirtmiştir. Çocuk Hakları Komitesi’ ne göre, devletler STK’ları çocuk hakları odağında çalışmaya teşvik etmeli, yerel ve ulusal kaynaklarla güçlü ortaklıklar geliştirmeye odaklanmalıdır (Polonko ve Lombardo, 2015). Bu bağlamda, çocuklara yönelik derneklerin sayısı ne kadar fazla olursa, ilgileri ile çıkarları doğrultusunda üyeleri ne kadar artış gösterirse, çocuklara daha fazla yarar sağlanabilir ve demokratik dengelerin sağlanması da daha kolay olabilir.

Araştırmanın bir diğer sonucuna göre, Türkiye’de çocuklara yönelik derneklerin kuruluş amaçlarının çoğunlukla çocuklara yardımda bulunmak olduğu belirlenmiştir. Karatay (2019) vakıfların çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesine olan katkısını incelediği çalışmada, Çocuk Vakfı’nın çalışmalarını araştırma, danışma ve rehberlik, yardım, işbirliği, sorun tespit etme, eğitim, politika yapım sürecini etkileme olarak belirlemiştir. Vâkfın, yardım faaliyetleri kapsamında eğitim, oyun yardımları, yaşamsal yardımlar, deprem sonrasında yapılan yardımlar, sosyolojik, psikolojik ve ekonomik yardımlar alanlarında çocuklara yönelik faaliyetler gerçekleştirdiklerini tespit etmiştir. Sivil toplum

kuruluşları 19. yüzyılda günümüzdeki çalışma yapısına yakın faaliyetlerle ortaya çıktığından itibaren gönüllülük temelinde ihtiyacı olan, yoksul kimselere yardım amaçlı olarak kurulmuştur. Ancak süreç içerisinde bu kurumlar yardım faaliyetlerinin çok ötesinde çeşitli roller de üstlenmişlerdir (Sezik, 2019). Bu açıdan çocuklara yönelik kurulan derneklerin de diğer STK'lar gibi yardımda bulunma amaçlarının olması beklendiği bir sonuçtur. Çünkü UNICEF (2007) 'in de belirttiği gibi çocuk hakları; belirli bir eylem ve davranışlardan korunma, belirli şeyleri yapabilme, kendini ifade edebilme ve kendi hayatını ilgilendiren konularda söz sahibi olma ve belirli şeylerden ya da hizmetlerden yararlanma haklarını kapsar. Dolayısıyla STK'lar bütüncül anlamda çocukların yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının uygulanabilmesi için önemlidir (Akyüz, 2012; UNICEF, 2007).

Çalışmada, çocuklara yönelik derneklerin en fazla çocuk ve aile eğitimi alanında faal olduğunu; bu alanı sırasıyla yardımlaşma ve dayanışma, kimsesiz çocuklara yardım, çocuk ve aileleri koruma alanlarının izlediği belirlenmiştir. Bu sonuç, derneklerin sayısının az olmasına rağmen derneklerin çocuk ve aile eğitimi konularında daha çok faaliyet göstermelerinin çocukların sağlıklı gelişimine katkı sağladığını düşündürmektedir. İlgili literatürde de STK'ların, çocukların eğitim hakkına erişimini güvence altına almak için pek çok çalışma yürüttüğü belirtilmektedir. Örneğin; Hindistan, Nijerya, Peru gibi gelişmekte olan ülkelerdeki çocuklar eğitimdeki fırsat eşitliğini yakalama konusunda pek çok sorun ve zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. Bu ülkelerde yaşayan birçok çocuk okul masrafları nedeniyle okulu bırakmak ve ailelerine destek olmak için çalışmak durumundadır. Bu noktada, STK'lar ekonomik nedenlerle okulu terk etmek zorunda kalan çocukların masraflarının karşılanmasını sağlayarak eğitim hakkının sağlanmasında önemli rol oynamaktadırlar. Devletin, sistemdeki zorluklar ya da ekonomik koşullar nedeniyle ulaşamadığı yerlere STK'lar çeşitli çözüm önerileri getirerek toplumun refah düzeyinin geliştirilmesine önemli katkı sağlamaktadır (Doftori, 2004; Omofonmwan ve Odia, 2009; Polonko ve Lombardo, 2015). Bu çalışmada da STK'ların, çocukların eğitiminin yanı sıra aile eğitimi konusunda da faaliyetler gösterdiklerinin belirlenmesi bu açıdan önemli bir sonuçtur. Toplumun refahı için ebeveynlerin en büyük sorumluluğu sağlıklı gelişen çocuklar yetiştirmektir. Bir çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişmesi, ebeveynlerin onlara sevgi, yiyecek, giyecek, barınak, sağlık hizmetleri gibi yaşamın temel bileşenlerini sunmalarına bağlıdır. Bu açıdan ebeveynlerin, çocuklarının sağlıklı şekilde yetişmesi ve gelişmesine yönelik onlara fiziksel, ekonomik ve psikososyal yönlerden hazırlayacakları uygun ortamları bilmeleri önemlidir (Smith, Perou ve Lesesne, 2002, s. 389). Bu nedenle derneklerin çocuğun eğitiminin yanı sıra aile eğitimine de yönelik faaliyetler göstermesi çocuğun bütüncül gelişiminin sağlıklı olabilmesi için önemlidir.

Çalışmanın diğer bir sonucu ise, Türkiye'de çocuklara yönelik derneklerin bünyesinde bulunan en fazla meslek elemanının öğretmenler/eğitimciler olmasıdır. Bununla birlikte, dernekler bünyesinde avukat, psikolog \psikiyatr, ev hanımı, çocuk gelişimci, sosyal hizmet uzmanı, doktor, memur, iş adamı, mühendis, mimar gibi meslek elemanlarının bulunduğu da belirlenmiştir. Çocuklara yönelik derneklerde farklı meslek gruplarının bir arada olmasının, çalışmaların farklı yönlerden ele alınmasını ve işbirliği içinde yapılmasını sağlayarak çocukların bütüncül gelişimine daha çok katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Çünkü STK'lar ancak toplumla bütünleşerek problemlere çok daha etkin çözümler bulabilir ve bu şekilde uluslararası bir güç haline gelebilirler. Ancak ülkemizde STK'lar hizmet üreten profesyonel bir işletme gibi değil, boş vakitlerin değerlendirilebileceği sosyal mekânlar olarak görülebilmektedir. Bu nedenle, derneklerin insan kaynağı planlanmasını ideal bir şekilde gerçekleştirebilmesi zor olabilmektedir (Kurt ve Taş, 2015).

Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, topluma yarar sağlayan ve refah düzeyini arttıran, özellikle de dezavantajlı grupta sayılabilecek çocuklara yönelik STK'ların sayısının artırılması

yönünde çalışmalar yapılabilir. Çocuklara yönelik faaliyet gösteren dernekler, düzenleyecekleri sosyal etkinlikler yoluyla yürüttükleri program ve faaliyetler hakkında toplumu bilgilendirerek toplumun diğer üyelerinin katılımını sağlayabilirler. Çocuklara yönelik derneklerin üye sayılarını artırması çocukların çeşitlenen ihtiyaçlarına uygun hizmetlerin verilmesini kolaylaştırılabilir. Bunun yanı sıra çocuk gelişimi uzmanı, sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk psikiyatristi gibi profesyonel meslek gruplarının dernek bünyesinde daha fazla yer almaları ve bu sayede uzmanlık gereken konularda çocuklara daha etkili yardımlarda bulunulması sağlanabilir. Bunun için, çeşitli meslek elemanlarını dernek çalışmalarına yöneltmek amacıyla lisans döneminde verilen ‘Sosyal hizmet çalışmaları/uygulamaları’ gibi derslerin önemli olduğu belirtilebilir. Bu dersler profesyonel meslek elemanı adayı olan öğrencilerin alanlarına yönelik STK’ları tanımaları, amaçlarını öğrenmeleri, toplumsal çalışmalarda bulunmaları için önemli görülmektedir.

Kaynaklar

- Akın, F. ve Erdem, T. (2004). *Sivil toplum kuruluşları üzerine bir araştırma: Konya örneği*. Amsterdam: Türkevi-Akça Konak.
- Akyüz, E. (2012). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem.
- Arslan, O. (2001). *Kuramsal ve tarihsel aşamalarıyla sivil toplum ve Türkiye gerçeği*. İstanbul: Bayrak.
- Aslan, M. ve Kaya, G. (2004). 1980 sonrası Türkiye’de siyasal katılımı sivil toplum kuruluşları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 213-223.
- Bordoloi, C., Kumar, D. ve Bordoloi, C. (2017). A review on the role of non-governmental organizations in achieving right to education. *National Journal of Multidisciplinary Research and Development*, 2(3), 7-11.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Demirci, M.K. (2014). Sivil toplum kuruluşlarında hizmetkâr liderlik davranışı düzeyinin belirlenmesine yönelik bir çalışma: Turizm sektörü örneği. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 6(1), 177-184.
- Dernekler Kanunu. (2004). *T.C. Resmi Gazete*, 25649, 23 Kasım 2004.
- Doftori, M.R. (2004). *Education and child labour in developing countries: A study on the role of non-governmental organisations in Bangladesh and Nepal*. (Doktora tezi). <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23423/educatio.pdf?...2> sayfasından erişilmiştir.
- Glesne, C. (2015). *Nitel araştırmalara giriş* (A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu, Çev.). Ankara: Anı.
- James, A. ve James, A. (2012). *Key concepts in childhood studies*. London: Sage.
- Karakaş, B. ve Çevik, Ö.C. (2016). Çocuk refahı: Çocuk hakları perspektifinden bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(3), 887-906.
- Karataş, Z. ve Mavili, A. (2019). Çocuk adalet sisteminde suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda karşılaşılan sorunlar. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(45), 1013-1043.
- Karatay, Z. (2019). *Sivil toplum kuruluşlarının çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde yeri: Çocuk vakfı örneği*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.

- Kıran, E. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türkiye’de çocuk gelinler. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, (ICOMEPE Özel Sayısı), 1-8.
- Kurt, S. ve Taş, H. (2015). Sivil toplum örgütlerinde profesyonel ve gönüllü çalışma ilişkileri: Tehditler ve fırsatlar. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 199-214.
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2018). Görünmeyen göçmen çocukların işçiliği: Türkiye'deki Suriye'li çocuklar. *Çalışma ve Toplum*, 57(2), 715-732.
- Mamur-Işıkçı, Y. (2019). Doğu Karadeniz Bölgesi'nin çocuklara yönelik sivil toplum kuruluşları yapılanması: Dernekler üzerine bir analiz. *Turkish Studies*, 14(1), 511-536.
- Mayall, B. (2000). The sociology of childhood in relation to children’s rights. *The International Journal of Children’s Rights*, 8(3), 243-259.
- Merriam, S.B. (2013). *Nitel araştırma*. (S. Turan, Çev. Ed.). Ankara: Nobel.
- Omofonmwan, S.I., ve Odi, L.O. (2009). The role of non-governmental organisations in community development: Focus on Edo State–Nigeria. *The Anthropologist*, 11(4), 247-54.
- Öztürk, M. ve Şahin, L. (2008). Küreselleşme sürecinde sivil toplum kuruluşları ve Türkiye’deki durumu. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54, 4-29.
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün ve S.B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem.
- Polonko, K.A. ve Lombardo, L.X. (2015). Non-Governmental organisations and the UN convention on the rights of the child. *The International Journal of Children’s Rights*, 23(1), 133-153.
- Punch, S. (2003). Childhoods in the majority world: Miniature adults or tribal children? *Sociology*, 37(2), 277-295.
- Sarıca, A. (2019). *Sivil toplum kuruluşlarının kurumsal kapasite geliştirme zorlukları*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sezik, M. (2019). Türkiye’ de sivil toplum kuruluşlarının işlevleri ve sorun alanları. *Research Studies Anatolia Journal*, 2(4), 118-125.
- Sırakaya, M. ve Seferoğlu, S.S. (2018). Çocukların çevrim-içi ortamlarda karşılaştıkları riskler ve güvenli internet kullanımı. B. Akkoyunlu, A. İşman ve H.F. Odabaşı (Ed.), *Eğitim teknolojileri okumaları* içinde (s.185-202). Adapazarı: TOJET ve Sakarya Üniversitesi. <http://yunus.hacettepe.edu.tr.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Smith, C., Perou, R. ve Lesesne (2002). Parent education. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Volume 4 social conditional and applied parenting* içinde (s. 389-409). USA: Lawrence Erlbaum.
- Sorin, R. (2005). Changing images of childhood-reconceptualising early childhood practice. *International Journal of Transitions in Childhood*, 1, 12-21.
- T.C. İçişleri Bakanlığı STİGM. (2020). <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarina-gore-dagilimi> sayfasından erişilmiştir.
- Talas, M. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve Türkiye perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 387-401.
- Tekeli, İ. (2017). *Katılımcı demokrasi ve sivil toplum*. (3. Baskı). Sosyal Demokrasi Derneđi.

- Tozduman-Yaralı, K. ve Güngör-Aytar F.A. (2017). Okul öncesi sınıflarında çocuğun katılım hakkının çocukların ve öğretmenlerin görüşlerine göre incelenmesi. *Journal of Faculty of Education*, 6(1), 29-47.
- TÜİK. (2019). *İstatistiklerle çocuk*. <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30708> sayfasından erişilmiştir.
- Türk Medeni Kanunu. (2001). *T.C. Resmi Gazete*, 24607, 22 Kasım 2001.
- UNICEF. (2007). *Çocuk hakları ve gazetecilik uygulamaları hak temelli perspektif*. UNICEF - Dublin Teknoloji Enstitüsü. <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Cocuk%20Haklari%20ve%20Gazetecilik.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- UNICEF. (2020). *Çocuk hakları*. https://www.unicef.org/turkey/topics/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1?items_per_page=All sayfasından erişilmiştir.
- Yatkın, A. (2013). Bölgesel kalkınmada sivil toplum kuruluşları ve kadın katılımı: Elazığ örnek alan araştırması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 163-188.
- Yentürk, N., Beyazova, A. ve Durmuş, G. (2013). *STK'lar için çocuğa yönelik harcamaları izleme kılavuzu*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.

Yazarların Katkı Oranı Beyanı

Araştırmaya yazarlar eşit oranda katkıda bulunmuştur.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Bildirim

Dergi editörlüğü etik kurul onayı ibraz zorunluluğuna ilişkin kararı 13.02.2021 tarihinde almıştır. Bu çalışma dergiye belirtilen tarihten önce gönderildiğinden etik kurul onayı talep edilmemiştir.